

שמעתא עמיקתא

גליון תש"ד | פרשת האזינו | תשפ"ז | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

הלכות מצויות ליום הכפורים

משיעורי

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

דיני אכילה לקטנים

האכלת קטן

קטנים מותרים באכילה ביוה"כ. [שו"ע (סי' תרט"ו)]. ומותר אף להאכילם בידים. [מ"א (סי' שמג ס"ק ג' וסי' רסט' ס"ק א), חיי"א (כלל סו' אות ז), מ"ב (סי' תרט"ו ס"ק א) והגר"מ (חוט שני ח"ד עמ' שי"ח)].

תענית שעות

קטן וקטנה הבריא, בני ט' שנים שלמות, או כחשים בני י' שנים שלמות, מחנכין אותם להתענות לשעות. כגון אם היו רגילים לאכול בשעה מסוימת מאכילין אותם כשעה לאחר מכן או יותר, לפי כוחם. [שו"ע (סעי' ב)].

קטן שהוא פחות מבן תשע

קטן שהוא פחות מבן ט' אין מענין אותו ביוה"כ אפילו בתענית שעות, כדי שלא יבא לידי סכנה. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק ד)]. ואפי' אם רוצה להחמיר על עצמו, מוחין בידו. [רמ"א (שם)].

בן י"א שנים בהשלמת צום יום הכפורים

י"א שכן י"א שנה, בין זכר בין נקבה, מתענין ומשלימין מדברי סופרים, כדי לחנכן במצוות. [שו"ע (שם)]. וי"א שאינן צריכין להשלים מדרבנן כלל (חוץ מתענית שעות). [רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק ח)]. ויש לסמוך עליהם בנער שהוא כחוש ואינו חזק להתענות. [רמ"א (שם)]. ולמעשה בזמן הזה מחמת חולשה שירדה לעולם, המנהג להקל שלא להשלים התענית עד שיכנסו בעור מצוות. [נצי"ב (במ"ב ס"ק ט) שכת' שמה שאין מדקדקין להתענות שום תינוק בשנת י"ב, משום דבחי' ירדה חולשה לעולם. ומחא"ר משמע שאפי' בשנת י"ג אין נוהגין להתענות כ"ז שלא השלים שנת י"ג. ודעת הגרשני"א זצ"ל (הליכ"ש יוה"כ פ"ו אות יד והגה כז) שבזמננו אין הקטנים משלימין תעניתם עד הגיעם למצוות (אפי' בתענית הסמוכה ליום הגיעם למצוות)].

בת י"ב ובן י"ג שנים

בת י"ב ויום אחד, ובן י"ג ויום אחד, שהביאו שתי שערות, הרי הם כגדולים לכל מצות ומשלימים מן התורה, אבל אם לא הביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם ואינן משלימין אלא מדברי סופרים. [שו"ע (שם). ועיי"ש במ"ב (שם)]. ואפי' הם רכים וכחשים (ואין להם סכנה לצום), צריכים להשלים כי חוששים שנשרו השערות. [רמ"א (שם). ועיי' במ"ב (ס"ק יב) שהרמ"א מיייר באופן שהגדיל לפניו או שלא בדקוהו].

הזכרת יום הכפורים בברכת המזון

קטן המברך ברכת מעין שלש או ברכת המזון על אכילתו ביום הכפורים, אף על פי שגדול האוכל מחמת פקוח נפש צריך להזכיר מעין המאורע, מכל מקום יש אומרים שלא מחנכים הקטנים בזה. [גרשני"א זצ"ל (הליכ"ש יוה"כ פ"ו הגה 58)].

חולה שיש בו סכנה

חיובו בצום

חולה שיש בו סכנה פטור מלצום. [שו"ע (סי' תריח)]. ואף אם אין סכנה מיידית אלא הדבר עלול לגרום סכנה אף בעוד זמן ארוך ואפילו עלול לקרב את פטירתו במעט פטור. [שבת שבתון (אות כד) וחשו"ק חמד (יומא פב) בשם הרב מבריסק זצ"ל ועיי' המ"ב (סי' של סק ג), עיי"ש]. ועיי' בשמעתא עמיקתא הלכות מצויות ליוה"כ - מהדורה מורחבת, מי בכלל חולה שיש בו סכנה.

רחיצה

אסור לרחוץ, בין בחמין בין בצונן, ואפי' להושיט אצבעו במים, אסור. [שו"ע (סי' תריג סעי' א)]. וי"א שאיסור זה הוא אף בשאר משקים. [נדה שלום (ס"ק ט) עיי' הפרי"ח (ס"ק א)]. וי"א שדוקא במים יש משום איסור רחיצה, אבל בשאר משקים שבשאר ימות השנה יש בהם משום בזיון ואוכלין אין איסור רחיצה ביוה"כ. [כן צידד בנדה שלום (שם). ועיי' בריש"י (יומא עג:)].

גופו מלוכלך

אם היו ידיו או רגליו או שאר גופו מלוכלכים בטיט או בצואה, או שנטף דם מחוטמו, מותר לרחצם, שלא אסור אלא רחיצה של תענוג. [שו"ע (שם)]. ומ"מ צריך לזהר שלא ירחץ אלא מקום המטונף ואם גופו מלוכלך בכמה מקומות והוא טורח לרחוץ מקומות המטונפים כל א' בפ"ע מותר לכנוס במים לרחוץ כל גופו בפ"א כדי להסיר הלכלוך שעליו (לא להנאת רחיצה רק להעביר הלכלוך). [מ"ב (ס"ק א)].

להעביר זיעה

אם הזיעה הרבה ורוצה לרחוץ להעביר הזיעה מותר כיון שאינה רחיצה של תענוג ומ"מ מי שאינו אסטניס ואי"צ לרחיצה זו כ"כ נכון להחמיר שלא לרחוץ בשביל העברת הזיעה כמו שאסור לסוך בשמן להעביר הזוהמה. [מ"ב (שם ס"ק ב) ושעה"צ (אות ד)].

לצורך רפואה

החולה רוחץ כדרכו, אע"פ שאינו מסוכן. [רמ"א (סעי' ט)]. וכן הבא מן הדרך ורגליו כחות, מותר לרחצן, כי אין זה בכלל רחיצה לתענוג. [רמ"א (סעי' ב)]. וכ"ש משום רפואה גמורה מותר לרחוץ במקום שאין איסור משום רפואה בשבת [א"כ הוא חולה שאב"ש]. [מ"ב (ס"ק י) דלא גרע ממי שבא מן הדרך ורגליו כחות].

יולדת

יולדת שהיא תדירה בדמים פשיטא שיכולה לרחוץ בשרה הן מפני שהיא כחולה והן מפני הסרת טינוף. [נדה"ש (אות ט)].

לצורך מצוה (כגון קבלת פני רבו)

אין איסור רחיצה כשעושה לצורך מצוה ואינו מכויין כלל להנאת רחיצה (כגון לעבור נהר בגופו ע"מ לקבל פני רבו). [שו"ע (שם סעי' ה)]. ואשה שלובשת לבנים ביוה"כ מותרת לרחוץ מעט בין ירכותיה. ולא תרחץ בבגד כי אם ביד שלא תבוא לידי סחיטה. [מ"ב (ס"ק א)].

במקום הפסד (כגון ההולך לשמור על פירותיו)

אין איסור רחיצה כשעושה משום הפסד ממון ואינו מכויין כלל להנאת רחיצה (כגון לעבור נהר בגופו במים עצמן ע"מ לשמור על פירותיו). [שו"ע (שם סעי' ח)].

חמשה עינוריים

ביוה"כ יש איסור מלאכה, אכילה, שתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשמי"ה, ואין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתייה. [שו"ע (סי' תרי"א סעי' א)]. ושאר עינוריים אין בהם אלא איסורא בלבד, יש אומרים שהם מן התורה וי"א שאינן אלא מדרבנן (ונפק"מ במקום ספק). ולמעשה ראוי להחמיר. [מ"ב (ס"ק א)].

איסור אכילה ושתייה

שיעור אכילה האסורה

האוכל ביוה"כ ככותבת הגסה חייב, והוא פחות מכביצה מעט, ושיעור זה שווה לכל אדם. [שו"ע (רס"י תריב)]. ובפחות מכשיעור אין חיוב, אבל יש איסור מה"ת. [שו"ע (סעי' ה) ומ"ב (שם)]. ושיעור ככותבת הוא, דבר מאכל בנפח של כשני שליש של ביצה ביונונית עם קליפתה, דהיינו כשלושים סמ"ק. [ש"ש (פליט אותיות יט - כ) ואולי"צ (ח"ד פט"ו אות ה)]. ובשעת הצורך ניתן להקל שהוא כארבעים סמ"ק. [הגר"מ ש"ס קליין שליט"א (עטורי מרדכי פכ"ו)].

שיעור שתייה האסורה

השותה ביום הכיפורים מלא לוגמיו (פירוש מלא פיו), חייב. ומשערים בכל אדם לפי מה שהוא, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. ולא מלא לוגמיו ממש, אלא כדי שישלכנו לצד א' בפיו ויראה כמלא לוגמיו, והוא פחות מרביעית באדם ביונוני. וכל המשקים מצטרפים לכשיעור. [שו"ע (סי' תריב סעי' ט)]. ואף בפחות מכשיעור יש איסור כי חצי שיעור אסור מה"ת.

דברים המותרים והאסורים בבלוע

בליעת רוק

מותר בבלוע רוק, כיון שאין כוונתו כלל לשתייה. אבל אם כוונתו לשתייה אסור. [מ"ב (סי' תקס"ז ס"ק יא)]. ומ"מ כל זה ברוק שגלגל בפיו, אבל כל זמן שאינו מגלגלו בפיו מותר בכל גוונא. [הגר"ש זצ"ל (הלכות חג בחג פכ"ב אות כ בהגה)]. ויש אומרים שאין איסור כלל בבלוע רוק. [חזו"א (דינים והנהגות פ"כ אות ט)]. וכן הוא בתורה לשמה (שאלה קנד) ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון קנ"ח].

גוללות ותרופות

לקיחת תרופות (גזירת שחיית סממנים)

ביוה"כ אסור לקחת תרופות משום גזירת סממנים פרט לחולה שאב"ס (וק"ו לחולה שיב"ס) שהותר עבורו לקיחת תרופות בשבת ויו"ט. [נצי"ב שו"ע (סי' שכ"א סעי' יז וסי' תצ"ו סעי' ב) ומ"ב (שם)]. וחולה שאב"ס היינו חולה שנפל מחמת חליו למשכב ואין בו סכנה, או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאז אע"פ שהולך דינו כנפל למשכב. [שו"ע (רמ"א (שם))].

המשך טיפול

אדם בריא החייב להמשיך לקיחת תרופות לפי פקודת רופא כדי שלא יחלה במחלה שאין בה סכנה, מותר לו לקחת תרופות בשבת ויוה"כ (כפי שיבואר להלן). [שש"כ (פ"ד אות יז)].

לקיחת תרופה למנוע חולי או הקאות בצום

אדם בריא שידוע שיש סיכוי גדול שאם לא יקח תרופה וכדו' יהיו לו הקאות וכדו' שיגרמו לו לשבור את הצום, רשאי לקחתה ע"מ למנוע החשש. [כ"י הרי מותר לקחת תרופות ע"מ למנוע חולי. ועוד כי עדיף לעבור על איסור קל של חשש גזרת שחיית סממנים מודאי איסור תורה חמור. ועיי' באג"מ (ח"ד סי' קכא) שכת' שבמקום שיש רק אומדנא של הרופאים שר תעזור למנוע הקאות יש לאסור משום איסור שחיית סממנים, אא"כ יש לו צער שלא יוכל לצום שבאופן זה יש להתיר].

לקיחת גוללות ותרופות בצום

מותר לקחת גוללות שאין להם טעם ערב ביוה"כ (ללא אמצעות מים, כמבואר להלן), כשיש צורך בכך, אפילו לאדם שאינו חולה, וכגון הצריך לקחת תרופה להמשך טיפול. וכן הסובל מכאב ראש חזק במשך הצום ומחמתו נחלש כל גופו רשאי לבלוע משכך כאבים וכדו' להוריד הכאב. [נדה"ש שכת' שיש להקל בכל גופו בכל חולה שאב"ס הוא ורשאי לקחת תרופות ע"מ להתרפאות, וכמבואר בשו"ע בסי' שכ"ה, וכן הביא בשש"כ (פ"ד אות ג). וכן פסק הגר"מ זצ"ל (שם עמ' קסה) לענין צום יוה"כ למי שסובל מסחרחורת או כאבי ראש חזקים]. ובכל אלו במקום שאפשר עדיף יותר לקבל את התרופה על ידי פתילה (נר). [נצי"ב באג"מ (ח"ד ססי' קכא) ובנשמת אברהם (סי' תריב ס"ק ז עמ' תשכ"ג)].

תרופות שיש להם טעם ערב לחיך

ההיתר הנזכר לענין לקיחת תרופות וגוללות הוא דוקא כשאין להם טעם ערב. אמנם אם הוא חולה שאין בו סכנה הזקוק לקחת תרופות שיש להם טעם ערב, עליו לערב דבר מר וכדו' (באופן שאינו פוגם את התרופה) עד שלא ירגיש המתקת שבהם. (אולם אין להתיר למי שאינו חולה, לשתות משקה פגום לצורך לקיחת גוללות ותרופות). [נצי"ב לקמן].

לקיחת גוללות ותרופות באמצעות משקה

אין היתר לבלוע תרופות עם מים, ועל כן יש לבלוע לבדם או ע"י בליעת רוק. (אלא שיש תרופות מסוימות שעלולות להזיק אם לוקחים אותם על קיבה ריקה או ללא אמצעות מים. ויש לברר הדבר בטרם מועד). וחולה שאב"ס הזקוק לתרופה, ואינו יכול לבלוע ללא מים (או שאסור לו לקחת את התרופה על קיבה ריקה), בשעת הדחק יש להתיר לבלוע התרופה ע"י שיערב במים דבר מר עד שאין בהו הנאה לחיך כלל לו ולרוב בני"א, כגון קפה שחור חזק (ללא סוכר) או תה חזק (ללא סוכר) וכדו' (ובמקום האפשר ישתדל שיהיה פחות מכשיעור). [גרשני"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות ח), הגר"ש"י זצ"ל (אשרי האיש ח"י פכ"ג אות כ) והאולי"צ (שם)]. כמו כן ניתן להמסית התרופה עצמה בקצת מים באופן שהמים הופך להיות מר מחמת התרופה (וזה בתנאי שהמים לא פוגעים ביעילות התרופה). ומ"מ אם דבר אפשרי לכתחלה עדיף לקבל את התרופה על ידי פתילה (נר). [נצי"ב לעיל במקורות ובשמעתא עמיקתא גליון קנ"ח].

לצורך חיטוי – שימוש באלכוהול ג'ל

הצריך לטפל בחולה וכדו' ולצורך כך צריך לחטאות ידי, מותר לו לרחצם כיון שאין זה רחיצה של תענוג. [פשוט. וכן דעת הגרנייק זצ"ל (חוט שני יוה"כ עמ' קלא)]. ועי"כ מותר למוהל קודם המילה לשטוף ידיו עי"מ למנוע זיהום לתינוק. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש חייג פכ"ג אות טא)]. וכן מותר לשטוף ידיים בסבון או באלכוהול ג'ל לצורך חיטוי. [כי אין זה בכלל רחיצה של תענוג ועי"כ שריא כמבואר לעיל].

רחיצת פניו

מי שהוא אסטנסים ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח פניו במים, מותר. [שו"ע (סעי ד)]. ונחגו להחמיר בזה אפי' ברחיצת העינים, שהיא קצת רפואה. [רמ"א (שם)]. ואם פניו מלוכלכים קצת או שיש לו לפלוף על עינו יכול ללחלח אצבעו במים ולרחוץ במקום הלכלוך או בכדי להעביר הלפלוף רק ויזהר שלא לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד. [מ"ב (ס"ק ט)].

כלה תוך ל' לנישואיה

כלה, כל שלשים יום אחר נשואיה מותרת לרחוץ פניה, כדי שלא תתגנה על בעלה. [שו"ע (שם סעי ו) ומ"ב (ס"ק כו)]. וי"א שזה היה בזמניהם שלא היו בבהכ"נ כל היום אבל בזה"ז שאינו רואה אותה כל היום לא נוהגין בזה היתר. [מ"ב (ס"ק כו) בשם החי"א].

מגבת רטובה (ממחטות לחות)

אסור להצטנן באמצעות מגבת לחה וכדו', אם הוא טופח על מנת להטפוח כי עובר הלחלוחית לגופו ומתענג. [שו"ע (סעי ט) ומ"ב (ס"ק כג)]. ואסור לשרות מפה מבעו"י ולעשותה כמין כלים גוברים ולהצטנן בה ביוה"כ, כי יש לחוש שלא תגנב יפה ויבא לידי סחיטה. [רמ"א (שם)]. ועל כן אסור להשתמש בממחטות לחות אפי' אינן טופח עי"מ להטפוח. [הגרני"ק זצ"ל (שם עמ' קלד)]. אבל מותר לקנח ידיו ורגליו ערב יוה"כ במפה ולמחר מעבירה על עינו כשעדיין לחה קצת מקינוח ידים של אתמול כי בזה לא חוששים לסחיטה. [מ"ב (ס"ק כה)].

לצנן גופו במים

אסור להצטנן בכלים שיש בהם מים, אפילו הם חסרים, בין של חרס בין של מתכות. [שו"ע (שם)]. בשל חרס משום שיש לחוש שהכלי יסלוט המים הבלועים בו ובשל כסף משום שיש לחוש אולי יפול הכלי מידו וישפכו המים שבו. [ט"ז (ס"ק ט)]. אבל אם הכלים ריקים, שלא שייך החששות הנ"ל, מותר. [שו"ע (שם)].

רחיצת קטנים

התינוקות מותרים ברחיצה. [שו"ע (סי' תרטז)] אלא שבזמנינו שלא רגילים ברחיצה ואין זה בכלל עינוי לקטן, אם אין התינוק זקוק לכך אין להקל אפי' עי" עכו"ם. [מ"ב (ס"ק א)]. ואם התלכלך ביותר מותר לרחצו. ואע"פ שאגב זה נמצא הגדול רוחץ ידיו אין חשש כיון שאין זה רחיצה שלו תענוג. [נ"י במ"ב (סי' תקנד ס"ק יט) ובמחצה"ש (רס"י תרטז)]. וקטן שמחנכין אותו באכילה, מחנכין אותו באיסור רחיצה. [רמ"א (שם)]. ורחיצת פניהם וידיהם של ילדים קטנים שלא לשם תענוג אין להחמיר בה כלל. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש חייג פכ"ב אות ד)].

רחיצת הפה

אין לרחוץ הפה ואף במקום צער גדול אין להתיר. [רמ"א (סי' תריג סעי ד) ושו"ע (סי' תקסז סעי א) ומ"ב (שם ס"ק יא)]. ואף במי פה אע"פ שאינו ראוי לאכילה אסור. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמ' קלג)].

במקום חולי

הנצרך לשטוף פיו מחמת מיחוש בגרון (ולאחר מכן פולטו), והוא צריך לעשותו בכל יום, ואם לא יעשהו יהיה לו צער גדול, ולא יוכל להתפלל כראוי, רשאי לעשות כן עם משקה מר. [שבח"ל (חיד סי' נד אות ו) והגרשי"א זצ"ל (שליש ערכי רפואה ח"ב עמ' רצג) והגרני"ק זצ"ל (שם עמ' קלב)].

נטילת ידיים

שחרית

נוטל אדם ידיו שחרית ומברך על נט"י, ויזהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו. [שו"ע (סי' תריג סעי א)]. ונוטל כדרכו בכל השנה גי"פ כיון שבלא זה לא יכול ליגע בידיו לפה ולעינים ולאוזן משום סכנה וגם שסתם ידיים מלוכלכות הן בבוקר, שהרי אינו נוהר כל הלילה ממגע בית הסתרים ועל כן לא גרע מאם היה מלוכלך בטיט. ומי"מ פניו לא ירחץ כלל. [מ"ב (ס"ק א) ושעה"צ (אות ה)]. ולא יכוין להנאת רחיצה רק להעביר הרוח רעה. [רמ"א (שם)].

אחר יציאתו מבית הכסא

אם הטיל מים ושפשף בידו, או עשה צרכיו וקנח נוטל ידיו עד קשרי אצבעותיו (אם אינו מלוכלך למעלה ממקום זה). [שו"ע (שם סעי א) ושעה"צ (אות ט)]. ואם לא קינח ולא שפשף ואין דעתו להתפלל, נח' הפוסקים אם מותר לו ליטול ידיו, ועל כן נכון ליגע בחלק המכוסה בגוף (המחבית נטילה) כי באופן זה לכל הדעות מותר לו ליטול ידיו (עד קשרי אצבעותיו). [מ"ב (ס"ק ד) ובערה"ש (אות א)]. במה דברים אמורים בליל יוה"כ אחר התפלה אבל ביום שמתפללין כל היום אם הטיל מים אף על פי שלא שפשף או שעשה צרכיו אף שלא קינח מותר ליטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו. [מ"ב (ס"ק ד)]. ואף בתי כסאות שלנו שהם נקיים דינם כנ"ל. [הגרני"ק זצ"ל (פ"ה ס"ק כב עמ' קלב)].

אחר יציאתו מבית הכסא ולא עשה צרכיו

היוצא מבית הכסא (ולא עשה צרכיו כלל) ינקה ידיו במידי דמנקי (כגון ע"י שפשוף בבגד) בלבד. ואם לבו נוקף מחמת שאינו נוטל ידיו מותר לו ליטול כדי שיהיה יכול להתפלל

בדעה מיושבת. [נבחי"ל (סי' תריג על סעי' ג ד"ה ואם רוצה)].

אחר נגיעה במקומות המכוסים

אם נגע בגופו במקומות המכוסים ששם הוא מקום זיעה אפילו לא נגע רק באצבע אחת צריך לרחוץ כל ידו עד קשרי אצבעותיו. ואם נגע בידו בטיט או ברפש א"צ לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד. והיינו אפילו לתפלה. [מ"ב (ס"ק ה)].

לפני התפלה

אם לא עשה צרכיו כלל אין לו ליטול ידיים בשביל תפלה בלבד אף שבשביל תפלה בלבד מצוה ליטול ידיים מי"מ משום חומר יוה"כ יש לחוש לאותן הפוסקים שוברים שבשביל תפלה בלבד לא תקנו ליטול ידיים כ"א בשחרית משום שנעשה כבירה חדשה. [מ"ב (ס"ק ה)].

כהן העולה לדוכן

כהן העולה לדוכן נוטל ידיו כדרכו עד הפרק, אע"פ שהן טהורות, כי רחיצה שאינו מכוין בה לתענוג, מותרת. [שו"ע (סי' תריד סעי א) ומ"ב (ס"ק א). ועי' בכה"ח (אות יד) שהיה לויים במקום שנהגו.

סיכה

בגוף ובשער

אסור לסוך אפי' מקצת גופו. [שו"ע (סי' תריד סעי א)]. ואף שערו אסור. [ערה"ש (יו"ד שפא, ה)].

במה אסור לסוך

איסור זה הוא בדברים שהדרך לסוך בהם כגון שמן וכדו'. [מ"ב (סי' תקנד ס"ק כח ותריג, ב)].

מי בושם / דאורדורנט ספריי

לסוך גופו במי בושם, יש אומרים שאסור משום שהוא כסיכה. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש חייג פע"א אות ט) ואור לציון (חיד פ"י"ב אות ט)]. וש מקילים אם יש צורך גמור בכך כי אין זה בכלל סיכה. [הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש פי"ד סוף הגה 56). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון תרס"ב].

סבון נוזלי

אין בשימוש בסבון נוזלי משום סיכה (אולם משום איסור רחיצה יש בו). [אור לציון (שם אות ה)].

דוחה יתושים

מותר לשים נוזל/קרם וכדו' (באופן שאין משום איסור ממרח) דוחה יתושים על הגוף אם יש צורך בכך. [נשאין זה בכלל סיכה כי אין כוונתו שיכלע בבשרו, ואין זה לתענוג. וכי"כ בשבת שבתון (עמ' ש"ז). **איפור**

י"א שיש באיפור משום סיכה (ובלא"ה יש בו משום מלאכת צובע - ואיפור שיש בו משחה וכדו' אסור משום סיכה ומשום ממרח). [בעל האג"מ (נטעי גבראל ביהמ"ח ח"ב פע"ג אות ה)].

לצורך חולה / מהמת פצעים

חולה, אפילו אין בו סכנה רשאי לסוך. [שו"ע (סי' תריד סעי א)]. וכן מי שיש לו חטטין בראשו וכו', רשאי לסוך. [שו"ע (שם)], והיינו דוקא במקום שנוהגין לסוך בחול אפילו איש בריא אבל במקום שאין נוהגים לסוך בחול איש בריא אסור לסוך ע"ג חטטין בין ביום טוב ובין בשבת כי מוכח שעושה משום רפואה. [מ"ב (ס"ק ב). וכת' הגר"י (אות א) שהקילו לצורך חולה משום שאצלם אין הסיכה לשם תענוג כלל. ובדרך זה כת' הכה"ח (אות א) והוסיף עוד טעם, מפני שבכה"ג לא גזרו ברנן].

כלה תוך ל' לנישואיה

כלה, כל ל' יום אחר נשואיה מותרת לסוך פניה, כדי שלא תתגנה על בעלה. [מ"ב (סי' תקנד ס"י"ק כט) לענין תי"ב. ועיי"ה בשעה"צ (שם) שמשמע שהי"ה לענין יוה"כ. ועי' בשבת שבתון (עמ' שיא)]. ומי"מ זה היה בזמניהם שלא היו בבהכ"נ כל היום, אבל בזה"ז שנמצאים במשך היום בבית הכנסת וממילא אינו רואה אותה לא נוהגין בזה היתר. [מ"ב (סי' תריג ס"ק כו)].

קטנים

התינוקות מותרים בסיכה. [שו"ע (סי' תרטז)]. אלא שבזמנינו שלא רגילים בסיכה, אם אין התינוק זקוק לכך אין להקל. [מ"ב (ס"ק א)]. ומכל מקום קטן שמחנכין אותו באכילה, מחנכין אותו באיסור סיכה. [רמ"א (שם)].

נעילת הסנדל

נעלי עור

אסור לנעול סנדל או מנעל של עור. [שו"ע (סי' תריד סעי ב)]. ואסור אפילו לטייל בו בבית ממטה למטה. [מ"ב (ס"ק ז)]. ואף אם עומד במקומו אסור. [כן מוכח מהרמ"א (שם סעי ב) וכן הוכיח החלקת יעקב (חייב אר"ח סי' ב)]. וכן לנעול מנעל ברגל אחד אסור. [נבחי"ל (רס"י תריד ד"ה אסור לנעול)].

נעלי גומי וכדו'

נעליים של גמי או של בגד או של שאר מינים, מותר אפי' לצאת בהם לרה"ר. [שו"ע (סי' תריד סעי א)]. כי כל שאינו של עור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש. [מ"ב (ס"ק ה)]. ועי' בסמוך.

נעלי גומי נוחים

יש מאחרונים שמחמירים בשל עץ אפילו אינו מחופה עור. וכן יש מחמירים שלא לצאת במנעל העשוי מלבדים או גומי ועשוי כמנעל שלנו והוא מגין על רגל ואינו מרגיש כלל שהוא יחף ולא בכלל עינוי הוא. ולמעשה אף שאין למחות ביד המקילין, מי"מ מי שאפשר לו נכון להחמיר בזה ולילך בנעלי בד רכות באופן שירגיש הקרקע למטה ברגליו ומרגיש שהוא יחף. אכן אם צריך לצאת החוצה נכון יותר שילבש אלו ולא מנעלים של עור שיש בהם איסור מדינא משא"כ אלו שהם רק משום חומרא. [מ"ב (ס"ק ה) ושעה"צ (אות ה)]. והמנהג להקל. [הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש מועדים פ"ה אות ה והנה לא) כיון שאנו כאיסטניסים לענין זה. וכן פסק הגרשי"א זצ"ל (ח"י פכ"ב אות ז)]. ואף המחמיר בדבר א"צ ללכת יחף ממש. [נבחי"ל (ד"ה או של)].

נעל מעורב בעור

נעל מחומר שאינו של עור אבל מחופה הוא בעור מלמעלה או למטה, אסור. [שו"ע (סי' תריד סעי ב) ומ"ב (ס"ק ה)]. [מ"ב (סי' תקנד ס"ק לא)]. ומי"מ נעלים סינטטיות שרק הרצועות מעל כף הרגל עשויות מעור, מותר לנעולן באופן שרצועות העור אינם נוגעים ברגליו. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פע"א אות יב)].

נעלים הנראים נעלי עור

נעלים סינטטיות דמויות עור מותר לנעולם משום שבזמנינו אין בהן משום מראית העין, כי כולם יודעים שיש נעלים כאלו בשוק. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פע"א אות יב)]. ואם הם נראים ממש כנעלי עור יש לאסור משום מראית עין. [מנח"ש (תנ" ס"י נד אות א). דעת הגרשי"א זצ"ל (הלכ" חג בחג פכ"ב הגה 48) דנעליים סינטטיות שרגילים לנעולן בכל ימות השנה אסורים מן הדין ביוה"כ ותי"ב].

יולדת תוך ל' יום/חולה שאין בו סכנה

החיה, כל שלשים יום מותרת לנעול את הסנדל, כי עד אותו הזמן הצנינה קשה לה. [שו"ע (סי' תריד סעי א) ומ"ב (ס"ק י)]. וכן הדין לחולה אפילו אין בו סכנה, וכן מי שיש לו מכה ברגליו. [שו"ע (שם)]. וכן הדין לכל מי שהצנינה קשה להם. [מ"ב (שם)]. ועי' נבחי"ל (שם ד"ה והוא איסטניס)]. ומכל מקום בזמנינו שאפשר במנעלים שאינן של עור יש להחמיר בדבר. [הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש פ"ה אות ב). אולם דעת הגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמ' קלה) שאף בזמנינו מותר ליולדת ולחולה להקל].

להיזהר מנגיעה בנעלים

יש להשתדל שלא יגע בנעלים כי אם עי" בגד, כדי שלא יצטרך ליטול ידיו, ואם נגע בהם שטל עי"י בגד יטול ידיו במקום שנגע בהן. [מ"ב (ס"ק יד)]. וכי"ז לענין נעלי עור אבל נעלי גומי י"א שאין צריך ליטול ידיים אף בכל השנה כי דוקא בשל עור יש חובה ליטול.

[ערך שי (סי' ד) והחו"א (אחרות רבנו חייג עמ' קפא)]. ויש מחייבים אף בזה. [כן איש חי (דברים אות כא)].

קטנים

התינוקות אסורים בנעילת הסנדל, שאין זה עינוי לקטן אם לא ינעל נעלי עור. [שו"ע (סי' תרטז סעי א)]. ומכל מקום אם הקטן יצטער בשל ההליכה בלא נעליים, כגון שמגז האויר הוא קריר ואפשר שיצטנן, או שיש לחשוש שידרוך על קוצים וכדומה, ואין לו נעליים שאינם נעלי עור, מותר לו לנעול אף נעלי עור, וגם מותר לגדול להנעילם לו, אם הקטן אינו יכול לעשות כן בעצמו. [הגרשי"א זצ"ל (חינוך הקטנים למצוות הגה קצה-קצו)].

להאזנה לשיעורי בעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א במספר ישיר 073-295-1244

להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות יש לשלוח רוא"ל למערכת: AMIKTA@AMIKTA.CO.IL

© שמעתא עמיקתא – להצלחת התורם ומשפחתו – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 0503-767-1051